

Czesław Jaworski

Adwokatura po zmianie ustawy

Palestra 41/3-4(471-472), 6-16

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

■ Adwokatura po zmianie ustawy

1. Zbliża się ku końcowi jeden z najdłuższych w historii polskiego parlamentaryzmu procesów legislacyjnych.

Prace parlamentarne, zainicjowane wniesionymi w maju 1990 r. do łaski marszałkowskiej dwoma poselskimi projektami, znalazły finał w uchwalonej przez Sejm RP 6 marca 1997 r. ustawie „o zmianie ustawy – Prawo o adwokaturze, ustawy o radcach prawnych oraz niektórych innych ustaw”.

Proponowane zmiany wywołały wiele kontrowersji w obu zainteresowanych środowiskach – adwokackim i radcowskim.

Stały się one tematem bardzo wielu dyskusji i polemik prowadzonych we wszystkich środkach masowego przekazu – prasie, radiu, telewizji. Wywołały szerokie zainteresowanie opinii publicznej. Swoje żółte szpalty udostępniła niezawodna RZECZPOSPOLITA.

Padają konkretne, merytoryczne argumenty. My, adwokaci, większe znaczenie przykładaliśmy do ochrony szeroko pojmowanego wymiaru sprawiedliwości oraz do ochrony praw i wolności obywatelskich; radcowie prawni większy nacisk kładli na zasady wolnego rynku, które – ich zdaniem – winny dominować, także przy świadczeniu pomocy prawnej na rzecz podmiotów gospodarczych i osób fizycznych. Ale również bardzo często odwoływano się do emocji i wręcz skrajnego populizmu.

Przysłowiowej oliwy do ognia dołączyła nowelizacja art. 87 k.p.c. Interpretacja tego przepisu wbrew intencji ustawodawcy, podjęta przez środowisko radcowskie, została storpedowana zdecydowanym stanowiskiem Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego.

Samorząd radcowski odstąpił od porozumień zawartych z samorządem adwokackim co do istoty i kierunku proponowanych zmian w obu ustawach korporacyjnych.

Spór między obu środowiskami, wzajemna niechęć i brak zaufania sięgnęły punktu krytycznego.

W ostatnim okresie dużą aktywność wykazało także środowisko sędziowskie w związku z przewidywaną zasadą *incompatibilitatis*, dotyczącą zarówno adwokatów i radców prawnych, jak i sędziów powiązanych z nimi rodzinnie.

Pierwszą próbę przełamania tej sytuacji podjęła Podkomisja Nadzwyczajna ds. rozpatrzenia projektów ustaw Prawo o adwokaturze, o radcach prawnych i innych ustaw, pod przewodnictwem posła Jerzego Jaskierni. Zaproponowana przez tę Podkomisję formuła kompromisu została całkowicie odrzucona przez połączone Komisje Sprawiedliwości i Praw Człowieka oraz Ustawodawczą. Przyjęty przez te Komisje projekt, w sposób niemal maksymalny uwzględniał życzenia obecnych władz samorządu radcowskiego. Przeciwno

mu jednostronnemu, niesłusznemu projektowi zaprotestowała adwokatura między innymi w uchwale podjętej przez Nadzwyczajny Krajowy Zjazd Adwokatury Polskiej. Opinia publiczna gwałtownie opowiedziała się za racjami reprezentowanymi przez adwokatów.

Projekt połączonych Komisji sejmowych został także krytycznie oceniony przez Rząd RP.

I to właśnie Rząd, a przede wszystkim Minister Sprawiedliwości, prof. Leszek Kubicki, podjął drugą, najważniejszą rolę przezwyciężenia sporu dzielącego oba środowiska.

Prof. Leszek Kubicki wystąpił w powójnej roli – mediatora oraz przedstawiciela Rządu, który działając w interesie publicznym ma określoną wizję rozwiązywania ważnego problemu zastępując procesowego stron w postępowaniach sądowych oraz świadczenia pomocy prawnej w Polsce. Z obu tych ról wywiązał się znakomicie.

Jako mediator poważnego konfliktu był uroczym gospodarzem trzech spotkań z przedstawicielami obu korporacji. Jako przedstawiciel Rządu precyzyjnie definiował każdy problem, przedstawiał racje za i przeciw, rozumiał stanowiska i argumenty obu środowisk, formułował propozycje rozwiązania problemu oraz zasadniał, dlaczego Rząd opowiada się za takim, a nie innym rozwiązaniem.

W wyniku spotkań 22 grudnia 1996 roku i 3 stycznia 1997 roku – Rząd przedstawił Sejmowi swoje stanowisko przedmiocie nowelizacji ustaw ustrojowych obu korporacji, powołując się na konsultacje przeprowadzone pomiędzy przedstawicielami samorządów zawodowych adwokatów i radców prawnych oraz na przyjęcie proponowanych

rozwiązań przez oba te środowiska do akceptującej wiadomości.

Najważniejsze rozstrzygnięcia należały do Sejmu.

W czasie drugiego czytania projektu ustawy nowelizacyjnej – 23 stycznia 1997 roku sprawozdawca poseł Jerzy Jaskiernia poinformował Sejm, że inicjatywa Rządu przejęta została przez trzech posłów (Jerzego Jaskiernię, Janusza Niemcewicza, Mieczysława Pieckę), którzy złożyli wniosek o uzupełnienie i zmianę sprawozdania połączonych Komisji sejmowych zgodnie ze stanowiskiem Rządu oraz dalszymi poprawkami zgłoszonymi przez innych posłów.

Nastąpiło wyraźne przyspieszenie prac parlamentarnych. Połączone komisje na dwóch posiedzeniach, rozdzielonych spotkaniem przedstawicieli obu samorządów zawodowych z Ministrem Sprawiedliwości na temat firm zagranicznych, świadczących w Polsce pomoc prawną, opracowały sprawozdanie oraz tekst proponowanych zmian.

W dniu 6 marca 1997 r. Sejm RP uchwalił ustawę nowelizującą ustawę Prawo o adwokaturze, ustawę o radcach prawnych oraz inne ustawy.

Przywołane wyżej fakty są na ogół dobrze znane z bardzo licznych publikacji prasowych oraz publicznych debat sejmowych. Staną się niewątpliwie przedmiotem zainteresowania także komentatorów i historyków prawa.

W aktualnej sytuacji – tuż po uchwaleniu nowej ustawy, z marszu, na gorąco, pragnę odnieść się do trzech – moim zdaniem – bardzo ważnych kwestii:

a) W jakich warunkach doszło do uchwalenia nowej ustawy.

b) Jakie istotne zmiany wprowadza ta nowa ustawa.

c) Jakie wyzwania niesie dla polskiej adwokatury.

2. Zmiana zasad ustrojowych państwa polskiego, zapoczątkowana jesienią 1989 r., postawiła na porządku dziennym problem dostosowania ustawy Prawo o adwokaturze i ustawy o radcach prawnych do tworzącej się nowej rzeczywistości.

Kilka miesięcy wcześniej ustawą o działalności gospodarczej – świadczenie pomocy prawnej podmiotom gospodarczym w zakresie ich działalności gospodarczej, uznane zostało za działalność gospodarczą¹. Był to wielki przełom w tradycyjnym pojmowaniu charakteru prawnego pojęcia „pomocy prawnej”. Przez pomoc prawną – w rozumieniu tej ustawy – pojmowało się w szczególności doradztwo, sporządzanie opinii, a także zastępstwo procesowe wykonywane przez adwokata lub radcę prawnego. Tę pomoc prawną miały świadczyć spółki i spółdzielnie adwokatów lub radców prawnych oraz spółki i spółdzielnie z ich udziałem.

W niedługim czasie powstało bardzo wiele spółek tworzonych przez adwokatów oraz radców prawnych oraz spółek mieszanych, których współnikami byli adwokaci i radcowie prawni. Masowo upadające przedsiębiorstwa państwowe, spółdzielnie i inne organizmy gospodarcze z tzw. sektora jednostek gospodarki społecznej oraz lawinowo powstające nowe podmioty gospodarcze, kierujące się regułami wolnego rynku, zwiększały w postępie geometrycznym zapotrzebowanie na pomoc prawną.

Pojawiło się inne niepokojące zjawisko. Świadczeniem pomocy prawnej zaczęły zajmować się osoby zupełnie nie-

przygotowane zawodowo i etycznie. W tym czasie profesjonalną pomoc prawną podmiotom gospodarczym mogli świadczyć około osiemnastu tysięcy radców prawnych i około czterech tysięcy adwokatów. Pomoc prawną osobom fizycznym świadczyli tylko i wyłącznie adwokaci. Część adwokatów obsługiwała osoby fizyczne w ramach zespołów adwokackich lub kancelarii indywidualnych, a podmioty gospodarcze w ramach nowo powstałych spółek na podstawie ustawy o działalności gospodarczej.

Polskim rynkiem usług prawniczych coraz częściej zaczęły interesować się zagraniczne firmy prawnicze. Początkowo uzyskiwały one zezwolenia od Prezesa Agencji ds. Inwestycji Zagranicznych, a następnie od Ministra Przekształceń Własnościowych w oparciu o ustawę o spółkach z udziałem zagranicznym. W świetle ustalonej praktyki nie była kwestionowana zasada, że firmy zagraniczne udzielają pomocy prawnej w zakresie prawa obcego i prawa między narodowego.

Obowiązek uzyskania zezwolenia na świadczenie pomocy prawnej przez firmy zagraniczne został zniesiony ustawą z 29 czerwca 1996 r. o zmianie ustawy o spółkach z udziałem zagranicznym i o zmianie niektórych ustaw³. Od tego momentu zaczęto podnosić wątpliwości czy firmy zagraniczne mogą świadczyć pomoc prawną tylko w zakresie prawa obcego i prawa międzynarodowego, czy również w zakresie prawa polskiego.

W scenarii gwałtownych przemian gospodarczych, społecznych, politycznych i prawnych dochodzi do przedstawienia Sejmowi pierwszych projektów zmian ustawy Prawo o adwokaturze i ustawy o radcach prawnych. W tym:

statnim projekcie przyjmuje się, że wy-
 onywanie zawodu radcy prawnego po-
 ga na świadczeniu pomocy prawnej
 pdmiotom gospodarczym, jednostkom
 rganizacyjnym oraz **osobom fizycz-**
ym z wyłączeniem obrony w sprawach
 arnych, a także, że radca prawny może
 ykonywać zawód jednocześnie w wie-
 formach, tj. w stosunku pracy, na
 odstawie umowy prawa cywilnego lub
 indywidualnej kancelarii radcy pra-
 nego.

Podczas pierwszego czytania projek-
 w ustaw nowelizujących obie ustawy
 rporacyjne, pojawił się trzeci projekt
 ostulujący połączenie zawodu adwoka-
 i radcy prawnego oraz utworzenie
 dniego samorządu zawodowego⁴. Pro-
 kt drastycznie obniżał wymagania za-
 odowe i etyczne umożliwiające wyko-
 ywanie zawodu adwokata osobom bez
 ostatecznych kwalifikacji zawodo-
 ych⁵. Wszystkie trzy projekty zostały
 rzekazane komisjom sejmowym, które
 rzystąpiły do redagowania przepisów
 rzyszłej ustawy Prawo o adwokaturze.

Podobny scenariusz został zaprezen-
 wany w początkowej fazie prac nad
 mianami obu ustaw w II Kadencji Sej-
 nu Rzeczypospolitej Polskiej.

Kiedy został zgłoszony projekt zmia-
 y tych ustaw⁶, będący wynikiem poro-
 umienia organów samorządów adwoka-
 kiego i radcowskiego, zakładający po-
 ział obszarów działania zawodowego
 dwokatów i radców prawnych – natych-
 iast pojawił się kolejny projekt Prawa
 adwokaturze domagający się unifikacji
 awodu adwokata i zawodu radcy pra-
 nego⁷.

W projekcie tym bardzo silnie pod-
 reślono, że połączenie obu zawodów
 est konieczne ze względu na wzrastają-

cą konkurencję międzynarodową oraz,
 że takie są kierunki zmian w zakresie
 reformy zawodów prawniczych związa-
 ne z powstaniem Wspólnego Rynku Eu-
 ropejskiego⁸.

**Projekty pestulujące unifikację obu
 zawodów adwokatura polska uznała
 za godzące w jej żywotne interesy,
 w jej tożsamość, tradycję, w ideę sa-
 morządu zawodowego, jak również
 w interesy wymiaru sprawiedliwości.**

**Odrzucając koncepcję połączenia
 adwokatura miała do wyboru jedną
 z następujących możliwości:**

- albo bronić poglądu, że adwokaci
 winni świadczyć pomoc prawną osobom
 fizycznym i podmiotom gospodarczym
 przy zachowaniu zasady wyłączności
 w sprawie zastępstw procesowych we
 wszystkich postępowaniach sądowych;

W tę samą alternatywę można było
 wpisać propozycję posła A. Bentkows-
 kiego, który wprowadził kryterium po-
 działu na wolny zawód – adwokata oraz
 wyspecjalizowany w danej dziedzinie
 – zawód radcy prawnego. Przy tej kon-
 cepcji osoby dotychczas wykonujące za-
 wód adwokata i radcy prawnego mogły-
 by dokonać własnego wyboru, który
 z tych zawodów będą chciały wykony-
 wać.

- albo dokonać akceptacji poglądu
 o podziale obszarów działania zawodo-
 wego adwokatów i radców prawnych
 z jednoczesnym założeniem, że nastąpi
 – w stosunku do stanu istniejącego
 – zwiększenie zakresu uprawnień zawo-
 dowych radców prawnych również
 względem osób fizycznych.

Oba warianty alternatywy pierwszej
 wydawały się najbardziej racjonalne,
 społecznie użyteczne i zgodne z europej-
 skimi standardami. W żadnym z państw

Unii Europejskiej nikt poza adwokatem nie może reprezentować żadnej osoby w postępowaniu sądowym. W pełni należy podzielić pogląd prof. P. Sarnowskiego, że postępująca specjalizacja i zróżnicowanie w zakresie świadczonej pomocy prawnej nie powinny prowadzić do tego, że grupy korporacyjne będą zastępować jedna drugą, że pod „adwokaturą” należy rozumieć służbę obsługi prawnej obywateli o ogólnym, wszechogarniającym zakresie działania, że korporacja radców prawnych jest wyspecjalizowana w służbie obsługi prawnej głównie w zakresie prawa gospodarczego, administracyjnego i nie powinna przekształcać się w drugą, obok adwokatury, służbę obsługi prawnej o ogólnym zakresie działania⁹.

Również projekt posła A. Bentkowskiego prowadził do wyodrębnienia dwóch grup zawodowych, spełniających różne role (przy uwzględnieniu ich specjalizacji) na zasadzie uzupełnienia, a nie zastąpienia lub przejęcie funkcji jednej korporacji przez drugą, funkcji jednego zawodu przez drugi zawód.

Żaden z wariantów tej alternatywy nie uzyskał akceptacji większości Sejmu, a także Rządu, nawet wówczas, gdy ministrami sprawiedliwości byli adwokaci.

W tej sytuacji Krajowy Zjazd Adwokatury zarówno w Krakowie (1992) jak i Poznaniu (1995) udzielił poparcia projektom poselskim zakładającym podział obszarów działania, oczywiście w wersji najbardziej korzystnej dla środowiska adwokackiego i interesu publicznego.

W wykonaniu tych uchwał Naczelna Rada Adwokacka na każdym swym posiedzeniu dokonywała analizy postępu bieżących prac legislacyjnych, kontak-

tów z Krajową Radą Radców Prawnych oraz podejmowała kierunkowe uchwały dla Prezydium NRA.

Pragnę przypomnieć, że obszary działania zawodowego adwokatów i radców prawnych były różnie definiowane w kolejnych projektach.

W pierwszym projekcie z 1990 r. radcy prawni mieli świadczyć pomoc podmiotom gospodarczym i osobom fizycznym w pełnym zakresie z wyłączeniem obrony w sprawach karnych.

Według projektu poselskiego z 1992 r. uzgodnionego przez oba samorządy – radca prawny miałby świadczyć pomoc prawną także osobie fizycznej w sprawach ze stosunku pracy i ubezpieczeń społecznych oraz przy czynnościach zmierzających do podjęcia działalności gospodarczej.

Komisja międzysamorządowa, powołana z inicjatywy Podkomisji Sejmowej zaproponowała taki zapis: „radca prawny może świadczyć pomoc prawną także osobom fizycznym w sprawach ze stosunku pracy, ze stosunku ubezpieczeń społecznych, sprawach administracyjnych, a także przy czynnościach zmierzających do podjęcia działalności gospodarczej oraz wynikających z tej działalności – po jej ustaniu, z zastrzeżeniem postanowień, o których mowa w art. 4 ust. 2 (art. 4 ust. 2), tj. że wykonywanie zawodu radcy prawnego w takim zakresie może mieć miejsce jedynie w kancelarii indywidualnej lub spółce.

Ostatni projekt poselski z 1994 r. bazował na poprzedniej wersji i w toku prac parlamentarnych przybrał formę trzech wariantów:

- w wariantcie pierwszym przyjęto rozwiązanie proponowane w roku 1990,
- w wariantcie drugim przyjęto propo-

cję uzgodnioną między samorządami w roku 1992 i 1994,

– w wariantcie trzecim, za którym wypowiedział się Minister Sprawiedliwości, wyłączeniu z wykonywania zawodu radcy prawnego podlegałyby sprawy karne, rodzinne i opiekuńcze.

Połączone Komisje Sprawiedliwości i Praw Człowieka oraz Ustawodawcza na posiedzeniu 15 października 1996 r. przyjęły wariant pierwszy.

Sejm w ustawie z 6 marca 1997 r. przyjął następujący zapis:

„Wykonywanie zawodu radcy prawnego polega na świadczeniu pomocy prawnej podmiotom gospodarczym, jednostkom organizacyjnym oraz osobom fizycznym, z wyłączeniem spraw rodzinnych, opiekuńczych i karnych. Wyłączenie to nie obejmuje występowania w sprawach karnych w charakterze pełnomocnika oskarżyciela posiłkowego oraz powoda cywilnego, jeżeli są to instytucje państwowe lub społeczne albo podmioty gospodarcze”.

Podobną ewolucję przeszły propozycje dotyczące form wykonywania zawodu radcy prawnego. Zasadniczy problem sprowadzał się do tego, którzy z radców prawnych będą mogli świadczyć pomoc prawną osobom fizycznym, albo jeszcze inaczej, czy przy wykonywaniu zawodu w ramach stosunku pracy i na podstawie umowy cywilnoprawnej radca prawny będzie mógł świadczyć pomoc prawną osobie fizycznej.

Samorząd radcowski na początku drogi legislacyjnej oraz w roku 1996 forsował usilnie pogląd o możliwości jednoczesnego wykonywania zawodu we wszystkich prawnie dopuszczalnych formach, a więc, że pomocy prawnej osobom fizycznym mogliby także udzielać

radcowie prawni w ramach stosunku pracy.

Samorząd adwokacki popierał uzgodniony projekt zakładający, że pomoc prawną osobom fizycznym radcowie prawni będą mogli świadczyć tylko w kancelarii radcy prawnego lub w spółce jawnej lub cywilnej, z wyłącznym udziałem radców prawnych lub radców prawnych i adwokatów, albo w spółce komandytowej, w której komplementariuszami są radcowie prawni lub radcowie prawni i adwokaci.

Za takim rozwiązaniem wypowiedział się także Rząd, a następnie Sejm w ustawie z 6 marca 1997 roku.

Objęcie przeze mnie funkcji prezesa Naczelnej Rady Adwokackiej zbiegło się w czasie (po wyborach nowego prezesa Krajowej Rady Radców Prawnych) z całkowitą zmianą stanowiska samorządu radcowskiego.

W uchwale z 25 kwietnia 1996 r. Krajowa Rada Radców Prawnych apelowała do komisji sejmowych o nadanie „procesowi legislacyjnemu kierunku ujednolicającego status zawodowy osób uprawnionych do świadczenia pomocy prawnej” oraz przygotowała skrajne warianty (maksymalnie na korzyść radców prawnych) przepisów regulujących wykonywanie zawodu radcy prawnego oraz formę wykonywania zawodu.

Nastąpiło zerwanie wszelkich kontaktów pomiędzy obu samorządami. Tylko dzięki walorom Pana Ministra Sprawiedliwości doszło do wymiany poglądów pomiędzy przedstawicielami obu samorządów, a także do akceptacji propozycji przedstawionych przez Rząd.

Wielką rolę w ewolucji poglądów Rządu i opinii publicznej odegrał także Nadzwyczajny Zjazd Adwokatury Pol-

skiej oraz godna pochwały aktywna postawa całego środowiska adwokackiego.

Jako uczestnik tych wszystkich wydarzeń pozwałam sobie na sformułowanie poglądu, że uchwalona przez Sejm ustawa zawiera rozsądny kompromis pomiędzy obu korporacjami, że pozwala adwokaturze zachować swoją odrębność zawodową i pełną niezależność, a poszczególnym adwokatom godne wykonywanie zawodu w formach stosowanych powszechnie we współczesnym świecie.

3. Jakie istotne zmiany wprowadza nowa ustawa?

Te bardzo ważne zmiany, a odnoszące się do obszarów działalności adwokatów i radców prawnych, omówiłem wyżej.

Z innych istotnych zmian dotyczących naszego środowiska należy w szczególności odnotować:

● Przepis zapewniający ochronę prawną tytułowi zawodowemu „adwokat”. W czasach kiedy tytuł adwokata jest nadużywany, m.in. w różnego rodzaju reklamach, na każdym organie samorządowym i członku korporacji spoczywać będzie obowiązek odpowiedniego, prawnego działania.

● Po raz pierwszy zdefiniowano na czym polega zawód adwokata (art. 4 ust. 1) oraz komu świadczona jest pomoc prawna przez adwokatów (art. 4 ust. 2).

Pojawiały się tego rodzaju propozycje, aby działalność adwokatów ograniczyć do świadczenia pomocy prawnej tylko osobom fizycznym lub aby adwokatom pozostawić sądowe zastępstwo procesowe, a radcom prawnym obsługę prawną w pozostałym zakresie (na wzór rozwiązań obowiązujących w Anglii).

Przyjęte rozwiązanie w sposób jednoznaczny określa, że zawód adwokata

polega na świadczeniu pomocy prawnej, a w szczególności na udzielaniu porad prawnych, sporządzaniu opinii prawnych, opracowaniu projektów aktów prawnych oraz występowaniu przed sądami i urzędami, a także, że pomoc prawna świadczona jest osobom fizycznym, podmiotom gospodarczym oraz jednostkom organizacyjnym bez jakichkolwiek ograniczeń.

Jak te uprawnienia ustawowe zostaną wykorzystane, zależeć będzie od inwencji poszczególnych adwokatów.

● W zdecydowany sposób poszerzone zostały formy wykonywania zawodu. Adwokat będzie mógł wykonywać zawód w kancelarii adwokackiej, w zespole adwokackim oraz w spółce jawnej lub cywilnej z wyłącznym udziałem adwokatów lub adwokatów i radców prawnych albo w spółce komandytowej, w której komplementariuszami są wyłącznie adwokaci lub adwokaci i radcowie prawni, przy czym wyłącznym przedmiotem działalności takich spółek jest świadczenie pomocy prawnej.

W kontekście tego uregulowania należy zwrócić uwagę na trzy kwestie:

- a) wygasło uprawnienie Ministra Sprawiedliwości do wyrażania zgody na tworzenie indywidualnych kancelarii adwokackich;
- b) o wpisie na listę adwokacką decyduje okręgowa rada adwokacka, a o formie wykonywania zawodu tylko zainteresowana osoba wpisana na listę. Siedzibę zawodową adwokata, na jego wniosek, wyznacza okręgowa rada adwokacka;
- c) zostaje zniesiony plan rozmieszczenia adwokatów i aplikantów adwokackich. Jest to – jak niektórzy określają – rewolucyjna zmiana o daleko-

sieżnych skutkach przyszłościowych. Oznacza, że każda osoba posiadająca kwalifikacje z art. 65 ustawy Prawo o adwokaturze powinna być wpisana na listę adwokatów i będzie mogła przystąpić do wykonywania zawodu w formie przez siebie wybranej.

● Przepis o ochronie tajemnicy zawodowej adwokata uzupełniony został wiema istotnymi dyspozycjami tj., że **bowiązek zachowania tajemnicy zawodowej nie może być ograniczony w czasie oraz że adwokata nie można wolnić od obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej co do faktów, których dowiedział się udzielając pomocy prawnej lub prowadząc sprawę (art. 6).** W świetle tego przepisu rację bytu kontrowersyjna uchwała Sądu Najwyższego w sprawie tajemnicy zawodowej adwokata.

● Art. 16 zawiera regulację, na którą adwokatura czekała co najmniej od 1989 roku. **Opłatę za czynności adwokackie stała umowa z klientem.** Jedynie dla osądzenia przez sądy kosztów zastępstwa prawnego i kosztów adwokackich, Minister Sprawiedliwości po zasięgnięciu opinii Naczelnej Rady Adwokackiej Krajowej Rady Radców Prawnych stali w drodze rozporządzenia opłaty za czynności adwokackie przed organami wymiaru sprawiedliwości.

● Bardzo istotne dwa uprawnienia uzyskały okręgowe rady adwokackie, tj. możliwość występowania do organów rejestrowych lub ewidencyjnych z wnioskiem o wszczęcie postępowania o wyreślenie z rejestru lub ewidencji podmiotu prowadzącego działalność w zakresie pomocy prawnej niezgodnie z przepisami ustawy, a także możliwość zawieszenia w czynnościach zawodo-

wych adwokata, który zalega – pomimo wezwania – z zapłatą składki dłużej niż 6 miesięcy.

● Przy wpisach na listę adwokatów odstąpiono od tzw. kryterium narodowościowego. Na listę adwokatów może być wpisany m.in. ten, kto ukończył zagraniczne studia prawnicze uznane w Polsce za równorzędne i włada językiem polskim w mowie i piśmie, odbył w Polsce aplikację adwokacką i złożył egzamin adwokacki. Od wymogu odbycia aplikacji adwokackiej okręgowa rada adwokacka może zwolnić obywatela państwa należącego do Unii Europejskiej, jeżeli ukończył on studia prawnicze uznane w Polsce za równorzędne, spełnia przesłanki wymienione w art. 65 pkt 1–3, jest wpisany na listę adwokatów w kraju należącym do Unii Europejskiej i wykonywał zawód adwokata.

Naczelna Rada Adwokacka wyznacza okręgową radę adwokacką dla przeprowadzenia egzaminu adwokackiego.

Spośród państw środkowoeuropejskich najwcześniej, bo pod koniec kwietnia br., podobny egzamin przeprowadzi Czeska Rada Adwokacka. Doświadczenie z tego egzaminu będziemy się starali wykorzystać przy opracowaniu odpowiedniego regulaminu.

● Pewnej modyfikacji uległy przepisy dotyczące aplikacji adwokackiej. Przede wszystkim uległa ona skróceniu do 3 lat i sześciu miesięcy, przy czym co najmniej przez okres sześciu miesięcy odbywa się ją w sądzie, prokuraturze, kancelarii notarialnej lub innej instytucji na podstawie skierowania okręgowej rady adwokackiej.

O wpisie na listę aplikantów adwokackich rozstrzyga okręgowa rada adwokacka po rozpisaniu konkursu. Konkurs

przeprowadza się raz w roku kalendarzowym przed rozpoczęciem roku szkoleniowego.

Szkolenie aplikantów adwokackich może być organizowane wspólnie z aplikantami radcowskimi.

● Zasadniczemu uporządkowaniu uległy przepisy dotyczące postępowania dyscyplinarnego. Z poważniejszych zmian należy odnotować poszerzenie immunitetu adwokackiego (nie tylko zniewaga, ale i zniesławienie strony, jej pełnomocnika itd., ścigane z oskarżenia prywatnego, podlega ściganiu tylko w drodze dyscyplinarnej) oraz wydłużenie okresu przedawnienia. Nową karą dyscyplinarną jest zakaz wykonywania patronatu.

Na szczególne wyróżnienie zasługują cztery ogólne przepisy (art. 4, 10, 11 i 13) zawarte w części końcowej ustawy z 6 marca 1997 roku.

● Pełnomocnictwo udzielone przez osobę fizyczną składane przez radcę prawnego powinno zawierać oświadczenie pełnomocnika, czy nie pozostaje on w stosunku pracy. Jest to legalna forma kontroli przestrzegania postanowień ustawy w bardzo ważnym punkcie dla obu korporacji.

● Ulega skreśleniu art. 24 ustawy o działalności gospodarczej, a spółki świadczące pomoc prawną w oparciu o ten przepis obowiązane są w ciągu jednego roku od dnia wejścia w życie ustawy dostosować formę, skład osobowy i przedmiot działalności do przepisów ustawy albo zakończyć działalność w zakresie świadczenia pomocy prawnej.

Przepis ten odnosi się również do istniejących spółek z udziałem zagranicznym, które na datę 1 października

1996 r., świadczyły pomoc prawną, a powołane zostały do życia zgodnie z przepisami ustawy z 14 czerwca 1991 roku o spółkach z udziałem zagranicznym z tym, że termin wykonania obowiązku dostosowania albo zakończenia działalności w zakresie świadczenia pomocy prawnej wynosi 3 lata.

● Wiele kontrowersji wywołał i wywołuje przepis regulujący zakres działalności spółek z udziałem zagranicznym. Częściowo problem ten już poruszyłem. W pierwotnej wersji świadczenie pomocy prawnej przez spółki z udziałem zagranicznym miało być ograniczone do prawa obcego i międzynarodowego. W wersji uchwalonej przez Sejm spółki te będą mogły świadczyć pomoc prawną także z zakresu prawa polskiego, jeżeli spełnią dwa warunki:

- 1) wszyscy wspólnicy zagraniczni posiadają uprawnienia do samodzielnego wykonywania zawodu adwokata lub radcy prawnego, uzyskane za granicą albo są spółkami z wyłącznym udziałem takich osób, a wszyscy wspólnicy polscy są radcami prawnymi lub adwokatami;
- 2) wspólnicy zagraniczni wykażą wrażliwość ze strony krajów, w których posiadają uprawnienia do samodzielnego wykonywania zawodu, a w przypadku spółek, ze strony krajów ich siedziby.

Na konferencji Izby Adwokackich Europy Środkowej, która odbyła się w Budapeszcie (27 lutego 1997–1 marca 1997) ten przepis (wówczas projektu ustawy) został poddany surowej krytyce. Podniesiono podobne argumenty, jakie w sposób usystematyzowany przedstawił prof. E. Piontek w artykule opublikowanym w „Palestrze”¹⁰ oraz w czasie dłuższej dyskusji w Ministerstwie Sprawiedliwości.

Opozycja podnoszona przez przedstawicieli NRA, nie znalazłszy wsparcia ze strony przedstawicieli KRRP, nie została uwzględniona przez zdecydowaną większość sejmową.

Wydaje mi się, że bardzo istotny wpływ na tę właśnie regulację wywarły firmy zagraniczne poprzez przedstawicieli dyplomatycznych swoich krajów oraz przedstawicieli Unii Europejskiej. Formalnym uzasadnieniem stało się odwołanie do praw nabytych pod rządami ustawy z 1991 r. o spółkach z udziałem zagranicznym oraz przystosowanie prawa polskiego do wymogów obowiązujących w państwach Unii Europejskiej.

● Ważne rozstrzygnięcie zawiera art. 13. Radcowie prawni, którzy 1 października 1996 roku wykonywali jednocześnie zawód w ramach stosunku pracy w organach administracji rządowej lub samorządowej i kancelarii radcy lub spółce – będą mogli świadczyć pomoc prawną osobom fizycznym nie prowadzącym działalności gospodarczej przez okres 6 miesięcy.

Dłuższy termin dostosowawczy będą mieli radcowie, którzy 1 października 1996 r. wykonywali zawód w ramach stosunku pracy u innych pracodawców oraz jednocześnie w kancelarii lub spółce. Proponowane były terminy roku, trzech lat i pięciu lat. Ostatecznie ustawa przyjmuje pięcioletni okres dostosowawczy.

4. Jakie wyzwania niesie ustawa z 6 marca 1997 r. dla polskiej adwokatury?

● Zniesienie planu rozmieszczenia adwokatów zwiększy niewątpliwie napływ osób ubiegających się o wpis na listę adwokatów oraz o podjęcie praktyki

adwokackiej. Będzie to niewątpliwie ważne wyzwanie przede wszystkim dla okręgowych rad adwokackich, które będą musiały sprostać mu pod względem organizacyjnym i merytorycznym. Chodzić będzie o szybkie i sprawne podejmowanie decyzji, które muszą uwzględnić – z jednej strony wymogi kwalifikacyjne (art. 65, art. 66 ustawy pr. o adw.), a przy wyznaczaniu siedziby prawidłowość rozmieszczenia adwokatów dla zapewnienia ludności należytej pomocy prawnej (art. 68 ust. 3 ust. pr. o adw.) – a z drugiej strony prawo osoby o wpisanie jej na listę adwokatów o ile spełnia ustawowe wymogi kwalifikacyjne.

● Nowa ustawa, nadając radcom prawnym i firmom zagranicznym część uprawnień dotychczas wykonywanych przez adwokatów, wprowadza istotny element konkurencyjności zawodów prawniczych przy świadczeniu pomocy prawnej na rzecz różnych podmiotów.

Adwokatura musi podjąć i to wyzwanie.

Podjęcie tego wyzwania wymagać będzie nowego odniesienia się do wielu kwestii, a m.in. do doskonalenia zawodowego adwokatów i szkolenia aplikantów adwokackich oraz etycznych zasad wykonywania zawodu.

Na najbliższym posiedzeniu Naczelna Rada Adwokacka zamierza określić podstawowe zadania organów samorządu adwokackiego oraz podstawowe obowiązki każdego adwokata wykonującego zawód w zakresie podnoszenia kwalifikacji zawodowych, jak również dokona oceny obowiązujących zasad wykonywania zawodu adwokata w świetle zachodzących przemian.

● Nowych przemyśleń i nowych szybkich rozwiązań wymaga sprawa od-

płatności za pomoc prawną udzielaną z urzędu przede wszystkim w sprawach karnych. Aktualny stan nie może być dłużej tolerowany. Muszą znaleźć się odpowiednie środki finansowe i właściwe rozwiązania organizacyjne. W najbliższym czasie Naczelna Rada Adwokacka przedstawi konkretne propozycje uwzględniające doświadczenia innych państw np. Austrii, licząc na pewne zrozumienie i życzliwość Ministra Sprawiedliwości.

● Przyjęte w ustawie regulacje zakładają konieczność współpracy pomiędzy samorządem adwokackim a samorządem radców prawnych. Byłoby rzeczą pożądaną, aby w sprawach dotyczących wspólnych interesów obu środowisk (np. odpłatności Skarbu Państwa za sprawy z urzędu, stosunku do firm zagranicznych) oba samorzady mogły pre-

zentować identyczne lub zbliżone stanowiska.

Przytoczyłem kilka wyzwań, które przynosi nowa ustawa. W praktyce życia codziennego będzie ich znacznie więcej. Będziemy musieli je stopniowo definiować i rozwiązywać. Pojawią się niewątpliwie pytania o los, o przyszłość adwokatury. Proponuję, aby każdy członek naszej korporacji próbował na nie odpowiedzieć, również poprzez swoją w pełni odpowiedzialną działalność, aby z napotkanymi w życiu trudnościami chciał się zmierzyć i je pokonać.

Najważniejsze jest to, że adwokatura utrzymała swoją tożsamość, odrębność i niezależność. Są to ważne symbole trwałości. Niech staną się również symbolami siły odrodzenia i zdolności tworzenia.

Przypisy:

¹ Dz. U. Nr 41, poz. 324 z roku 1988; Dz. U. Nr 26, poz. 149 z roku 1990.

² Dz. U. Nr 60, poz. 253 z roku 1991.

³ Dz. U. Nr 45, poz. 199 z roku 1996.

⁴ Druk Sejmowy X Kadencji, nr 566.

⁵ Stanowisko Prezydium NRA wobec przesłanego projektu ustawy Prawo o adwokaturze (druk Sejmowy X Kadencji, nr 566).

⁶ Druk Sejmowy II Kadencji RP, nr 289.

⁷ Druk Sejmowy II Kadencji RP, nr 511.

⁸ Bliżej – Informacje Prezesa NRA przedstawione Nadzwyczajnemu Krajowemu Zjazdowi Adwokatury Polskiej.

⁹ P. Sarnowski: *Konstytucyjne aspekty statusu adwokatury i radców prawnych*, „Palestra – numer specjalny”, listopad 1996 r. s. 18–19.

¹⁰ E. Piontek: *W sprawie formy prawnej wykonywania zawodu adwokata*, „Palestra – numer specjalny”, listopad 1996 r., s. 21–30.